

Magyar dialektológia*

1. Az utóbbi egy-másfél évtizedben többeknek tűnhetett néha úgy, hogy hordoz bizonyos válságjeleket a magyar dialektológia általában is, a nemzeti nyelvátlasz utáni időszakát illetően pedig különösen. Voltak, vannak ugyan lelkes gyűjtők, kutatók, akik ezt rendre másképp gondolták, de nem eléggé ismert vagy elismert teljesítményeik láttán egyesek még közülük is elbizonytalanodtak a romló közhangulatban. Ugyanakkor sajnos mindig akadtak olyanok, akik kételkedtek tudományunk megújulásában, nemegyszer — bevallva vagy bevallatlanul — mintegy kétségbe is vonták létjogosultságát, szükségtelennek ítélve a magyar nyelvészetnek ezt a sajátosan nemzeti ágát, amely története során többször állt európai színvonalon. Ezért kell most mindenekelőtt nagyon örülnünk annak, hogy a közelmúltban megjelent a „Magyar dialektológia” című kiadvány (rövidítve: MDial.), amely új hitet adhat mind az elbizonytalanodóknak, mind a kétkedőknek: benne ugyanis a mai magyar nyelvjárástudománynak olyan terjedelmű és tartalmú szintézise született meg reprezentatív, szép kiállításban, amelyet legfőljebb csak remélni mertünk, várni nem.

A kötet szükségességét, időszerűségét könnyű megokolni. Hiányzott már felsőoktatásunkban egy olyan nyelvjárástani tankönyv, amely hitelesen tükrözi a megváltozott mai nyelvállapotot, ám megfelel ugyanakkor mind a hazai tudomány legjobb szintjeinek, mind a kívánatos nemzetközi kitekintés tágabb horizontjainak. Alig hihető ugyan, de évtizedek teltek már el nemcsak KÁLMÁN BÉLA egyetemi tankönyvének (Nyelvjárásaink 1966.) az első kiadása, hanem SZABÓ GÉZA egységes (főiskolai) jegyzetének (A magyar nyelvjárások 1980.) a megjelenése óta is. Időközben sokat lépett előre a hazai és a nemzetközi nyelvjárástudomány: modernizálódott szemlélete, módszertana, gazdagodott te-

* Szerkesztette KISS JENŐ. Írta BALOGH LAJOS, FODOR KATALIN, HEGEDŰS ATTILA, JUHÁSZ DEZSŐ, KISS JENŐ. Osiris Kiadó, Bp., 2001. 454 lap + 40 függelékbeli melléklet + 2 színes térkép a belső borítólapon.

matikája, magába fogadta újabb nyelvtudományi irányzatok (pl. a szocio- és pszicholingvisztika, a kvantitatív nyelvészet stb.) termékenyítő hatását, s a tudomány belső mozgása következtében is folyvást újabb megvilágításba helyezte vitás kérdéseit. Úgy érzem, a kötet ott érlelődött már a szerzők korábbi publikációiban, s — látván a kiadvány gyakori hivatkozásait, citálásait — kisebb arányban talán mások kísérleteiben is, önálló kiadványokban és gyűjteményes kötetekben egyaránt. Tudományos, etikus és pedagógiailag is helyes, hogy a szerzők úgy kívánnak kutatói szemléletet is közvetíteni, hogy fontosnak tartják „... az elődök munkáihoz való kritikus, egyszersmind azonban megbecsülő viszonyulást, a széles körű tájékozódás igényét...” — ahogy KISS JENŐ írja a bevezető gondolatok között (11). Ezért is tölthet el jó érzés minden dialektológust, illetőleg minden érdeklődőt, amikor kézbe veszi a kiadványt.

2. A „Magyar dialektológia” című kiadvány elsődlegesen egyetemi tankönyvnek készült, de — két műfaj sajátosságait ötvözve — egyúttal közérdeklődésre számot tartó és szakemberek használatára is igen alkalmas kézikönyv lett. A MDial. elsődlegesen ugyan az általános és a magyar nyelvjárástudományból a standardnak tekintett alapismereteket kívánja nyújtani olvasóinak a lehető legkorszerűbb szemléletben, de mozgósító erejénél fogva szép számmal ad további ösztönző feladatokat is. Jó arányérzékkel rakja egymás mellé a nyelvjárástan hagyományos területeit, feladatait és módszereit, valamint az új kérdésfeltevéseket, teendőket, megközelítésmódokat. Olyan kitekintés, amely szinte mindent érint, ami a nyelvjárástudománnyal összefügg. Nemcsak az oktatás felfrissítését szolgálhatja, hanem a tudományos kutatómunka előrelendítését is. Megható példás igyekezete, amellyel a dialektológia megsappanó tekintélyét, presztízsét próbálja meg visszaállítani. Ezt direkt és indirekt formában is többször megteszi. Egyfelől kiáll a dialektológia jövője mellett, nyomatékosan hangsúlyozza rangját, elhivatottságát a reá váró szerepekkel, tudományos és gyakorlati feladatokkal együtt. Olyan mértékben állítja a figyelem középpontjába magát a nyelvjárási beszélőt, ahogy eddig még soha nem tapasztaltuk nyelvjárástani munkákban. Másfelől akkor is a nyelvjárástudomány megszeretetésén fáradozik, amikor a nyelvjárások és a művelődéstörténet kapcsolatát, a lokális kultúrát vagy éppen a nyelvjárási nyelvhasználat előnyeit taglalja. Jó érzés olvasni, hogy a globalizálódó világ bizonyos fokig a nyelvjárások reneszánszához vezethet, mert a kisebb-nagyobb emberi közösségek velük nyilváníthatják ki legegyszerűbben önanonosságukat, regionális különbségeik megtartásának és jelzésének szándékát (51). Ehhez képest szinte semmiségnek tűnhet, mégis kitér rá, hogy a szövegfelvételek kapcsán milyen témákról beszélnek szívesebben a nők, asszonyok, s milyenekről a férfiak (171). Egy-két helyen — láthatóan a jó ügy érdekében — még némi diszkrét humort is megenged magának (166, 203, 215, 329).

3. A kiadványnak számos újdonsága van. Ezeket három csoportba osztom. Az elsőbe a már említett, de nagyon feltűnő tartalmi gazdagodást, a dialektológia tárgykörében végbement bővülést sorolom. Olyan témák, problémakörök, mint a városi dialektológia, a kvantitatív és a számítógépes dialektológia, a nyelvjárások és az anyanyelvi oktatás, a nyelvjárási tudat és a nyelvi-nyelvjárási attitűd, a regionális vagy épp a kisebbségi regionális köznyelvesség stb., a korábbi dialektológiai összefoglalásokban egyáltalán nem vagy csak nagyon érintőlegesen fordultak elő. — Az újdonságok második csoportjában számos olyan részletkérdésnek van helye, amelyek vagy itt szerepelnek teljes kifejtettségükben először, vagy annyira újszerű bemutatásban kerülnek elénk, hogy szinte az eredetiség varázsával hatnak. Ilyen a dialektológia fogalma és kettős feladata, a többlet- és a hiány-problematika, a helyi nyelvjárás mellett a nyelvjárás csoport és a nyelvjárási régió fogal-

mának bevezetése és különösen e régiók határainak rugalmasabb kezelése, a csángókérdés vagy a dialektológia befogadó, integráló szerepéről szóló fejtegetés. — A harmadik újdonság szerintem a témák, témakörök egymásra építettsége, elrendezésük logikája, amelyet — a pedagógiából kölcsönzött szóval — koncentrikus felépítésnek érzek. Ezen azt értem, hogy jó néhány alapvető kérdés tér többször is vissza a könyvben mindig bővebb kifejtésben és újabb megvilágításban, legyen szó akár egy-egy fogalom értelmezéséről, akár valamely ismertebb vagy újabb összefüggésről, rendszerezésről, felosztásról (pl. a nyelvek és nyelvváltozatok, a nyelvjárási jelenségek, a nyelvjárások osztályozása, a dialektológia és az anyanyelvoktatás stb.). Több helyütt is nyomatékkal, alapos okfejtéssel beszél például a dialektológia és a szociolingvisztika kapcsolatáról.

4. A kézikönyv értékű tankönyv öt nagyobb szöveges fejezetből, egy gazdag válogatott bibliográfiából, illetőleg a mellékleteket, a földrajzi nevek mutatóját és a tárgymutatót is magába foglaló Függelékéből áll. Az öt fő rész az alábbi: I. Bevezetés. II. Nyelvek, nyelvváltozatok, nyelvjárások. III. A dialektológia. IV. A regionális nyelvhasználat és vizsgálata. V. A magyar nyelvjárások a 20. század második felében. De nézzük mindezeket, a részleteket sorjában is!

Az I. fejezet az előzményeket, a kötet okait, szándékait és a dialektológiával való ismerkedés szükségességét eseteli (9—22: KISS JENŐ). Szóba kerül itt tömören a kiadványnak szinte minden kérdése: nyelvjárás, nyelvjárástudomány, regionális nyelvhasználat (9), a dialektológia fejlődésének tudományon belüli és kívüli okai (10), a nyelvjárástudományt foglalkoztató problémák indítékai (18—21). Didaktikus megközelítésben beszél a dialektológia és az anyanyelvoktatás kapcsolatáról (14—5). Takarékos, mégis informatív bemutatás a fejezet. Különösen izgalmasak a nyelv létezési dimenzióira, a regionális nyelvváltozatra mint kommunikációs igényre és a nyelvjárások társadalmi szimbólum-szerepének a növekedésére vonatkozó fejtegetései (16—21).

A II. fejezet lényegében egy gondolatébresztő általános nyelvészeti alapvetés (25—56: KISS JENŐ). Egyrészt sok fogalom (nyelv, nyelvváltozat, nyelvjárás, köznyelv, nyelvjárási jelenség) több szempontú meghatározását adja, másrészt több fogalom tartalmát (pl. a standardizált nyelvek nyelvváltozatai, a területi, társadalmi és köznyelvi nyelvváltozatok, a nyelv és nyelvváltozatok, a nyelvjárás és köznyelv stb.) bontja ki sokoldalú elemzéssel, egymáshoz való viszonyítással. Itt kerül szóba a nyelveknek és nyelvváltozatoknak az a szembeállítás, amelynek alapja a strukturális értelemben vett rendszerszerűségnek a megléte, illetve a hiánya (28). De itt kap hangsúlyt az a gondolat is, hogy megvan ugyanakkor minden egyes nyelvváltozatnak a maga gyakorlati, kommunikációs létjogosultsága. Újszerű a fejezetben nyelv és nyelvjárás elkülönítése, amelyben nem a nyelvi, kommunikációs kritériumok, hanem a társadalmi, politikai, tudati tényezők a döntők. Fontos annak hangsúlyozása is, hogy az egyes nyelvváltozatok között szerepük, presztízsük tekintetében különbségek lehetnek, illetve vannak. Nem kevésbé érdekes a viszonyítás kérdésének kifejtése: a viszonyítás „zsinórmércéje” a beszélt köznyelv. Határozottan, világosan fogalmaz, amikor kimondja: minden nyelvváltozatról, így természetesen a nyelvjárásokról is tulajdonképpen csak kontrasztív megközelítésben lehet igazán érdemlegeset mondani.

A legerjedelmesebb, a központi III. fejezetben maga a nyelvjárástudomány kapott helyett „A dialektológia” címmel (61—91, 131—56: KISS JENŐ; 92—130: JUHÁSZ DEZSŐ; 157—70: BALOGH LAJOS; 171—4: FODOR KATALIN). Bár nem kenyerem az idegenszó-használat szorgalmazása, megvallom, mégis tetszik, ahogy a kötet kikötött a dialektológia, dialektológus stb. szakszók mellett, velük is jelezvén a tudományág tartományának a már említett kiterjedését, amit egyébként az is igazol, hogy a szóban forgó több

mint százoldalas fejezet további tíz alfejezetre oszlik. Ezek: 1. „A dialektológia és feladatkörei”; 2. „A nyelvjárások osztályozása”; 3. „A nyelvjárásleírás módszertani kérdései”; 4. „A nyelvöldrajz”; 5. „A nyelvöldrajz magyar eredményeiből”; 6. „A városi dialektológia”; 7. „A kvantitatív dialektológia”; 8. „A számítógépes dialektológia”; 9. „Az alkalmazott dialektológia: a nyelvjárások és az anyanyelvoktatás”; 10. „A nyelvjárási anyaggyűjtés”.

Az 1. alfejezet elhelyezi a dialektológiát a nyelvre irányuló három nagy kutatási ágon belül a geolingvisztikába, majd áttekinti feladatköreit. Ezt követően szól a szinkrón és diakrón dialektológiáról, a langue- és parole-vizsgálatokról, illetőleg a főbb kutatási területekről és kongresszusi témákról. — A 2. alfejezet a nyelvjárások osztályozásának alapelvei után a mai magyar nyelvjárások újszerű osztályozását alapozza és indokolja meg, amely a nyelvjárási alakulatok elnevezésében, számában és belső tagolódásában is eltér a megszokottabb hagyományostól. Itt érződik elemi erővel, hogy amíg a nyelvjárások fogalmának meghatározásában döntő szempont a köznyelvhez való viszonyítás, addig az osztályozásban, a nyelvjárások elkülönítésében dominánssá válik a nyelvjárások közti különbség (72—3). — A 3. alfejezet a nyelvjáráskutatás módszereit mutatja be. Kijelenti, hogy a nyelvöldrajz ugyan a kizárólagosan nyelvjárás-specifikus vizsgálati mód, ám a mai nyelvjárási leírások nem mellőzhetik a történetileg egymást követő klasszikus, strukturális, generatív vagy kommunikatív vizsgálati eljárásokat sem (83). Részleteiben persze ismert, egészében mégis újszerű az, amit az önelvű és a viszonyító leírásokról (vertikális, horizontális, diakrón), illetőleg az egyező, részlegesen egyező és az eltérő viszonylattípusokról mond a MDial. (88—9). — A nyelvöldrajzról mint szemléletről és módszerről külön a szintén nagyon alapos 4. és 5. alfejezet szól. Az előbbiben inkább elméleti és általános tudnivalókról, illetve a nyelvöldrajz nemzetközi iskoláiról és termékeikről esik szó. Az utóbbiban a hazai forrásokról és ezek elemzéséről, továbbá a nyelvöldrajz előzményeiről, előfutáiról, mai terméseiről, a nyelvöldrajz és a névkutatás, a nyelvöldrajz és a népiség- és településtörténet gazdagon kamatozó kapcsolatáról, illetőleg a nyelvöldrajz történeti tanulságairól olvashatunk. Kiderül, hogy a magyar nyelvöldrajz eredményeit csaknem 20 kisebb-nagyobb regionális atlasz jelzi már. Ehhez a kitűnő alfejezethez egyébként jó néhány függelékbeli térképmelléklet tartozik szervesen. — A 6. alfejezet a városokban beszélt dialektusokkal foglalkozik. Ez természetesen nem azonos az adott város nyelvével. Amíg nyugaton egy Zürichnek, egy Münchennek a beszélt nyelvében a nyelvjárás a főválozat, addig a magyar nyelvterületen — a határainkon túli kisvárosokat nem számítva — inkább csak az ún. mezővárosokban (Cegléd, Nagykőrös) beszélhetünk nyelvjárásiasabb nyelvhasználatról. A városi nyelvjárásokra nálunk elsősorban a 70-es évek regionális köznyelvi kutatásai terelték a figyelmet. — A 7. és a 8. alfejezet nem jelenti a dialektológia új ágát, hanem csak a statisztika módszereinek és a számítástechnika eljárásainak a dialektológiai kutatásokban való egyre gyakoribb alkalmazásának a számbavételét. A kvantitatív szemlélet ma már a dialektológia valamennyi területét átfogja, a szaporodó nyelvhasználat-központú vizsgálatokban pedig eleve nélkülözhetetlen. Ami pedig a számítógépet illeti, az a jövőben nem egyszerűen adatok rögzítésében és rendszerezésében lehet az ember segítségére, hanem — multimédiás megoldások révén — a későbbiekben könnyen kezelhető és „tartósítható” nagy adatbázisok, dialektológiai archívumok létesítésében is. — A korábbi nyelvjárastanokhoz képest teljesen új kérdéskört taglal a 9. alfejezet. Arról beszél, mennyire sajátos tényező, sőt bizonyos fókú hátrány lehet az oktatásban a nyelvjárás, különösen a stigmatizált nyelvjárás. Világosan fogalmaz: az iskolai oktatás célja természetesen a köznyelv, hiszen ismerete nélkül megnehezedik a társadalmi érvényesülés és a mobilitás. Kisebbségi körülmények között, tudjuk, kétszeresen is gond a nyelvjárási anyanyelvűség. Egyáltalán nem mindegy tehát, hogyan

viszonyul a pedagógia napi gyakorlata a nyelvjárásiasságokhoz. A színesebb, motiváltabb anyanyelvi nevelés érdekében sort kell keríteni — kontrasztív szemléletben — a tájnyelvi beszédmód fel-, illetve kihasználására. Tudatosítani kell a nyelvjárások hasznosságát, szerepköreit, értékeit is. — A gyűjtésmódszertani 10. alfejezet valóban jó részt közismert tartalmakat közöl (az anyaggyűjtés célja, az aktív és passzív gyűjtés, a szöveglejegyzés), de még benne is sok újszerűség van (a nyelvi adat definiálása, típusai; a véletlen, rétegzett és célzott mintavételi fajták stb.).

A szintén terjedelmes IV. fejezet ismét igen tág kérdéskört foglal magába (178—256: KISS JENŐ). Itt esik szó a regionális nyelvhasználat társadalmi rétegződéséről, a nyelvjárás nyelvhasználat előnyeiről, hátrányairól, a nyelvjárás tudatról, a nyelvi attitűdről és a regionális köznyelvviség értelmezéséről, de olyan kevésbé megszokott témákról is, mint a nyelvjárások és a nyelvi kontaktus vagy a regionális nyelvhasználati és a nyelvi változások.

Tetszik a fejezet számos részletkérdése. Ilyen a nyelvjárások kétféle nyelvi kontaktusa: a vagy azonnyelvi más változattal, vagy a valamely más nyelvvel kapcsolatos. Ilyen a nyelvi mozgás és a változás, illetőleg a szinkrón mozgás- és a diakrón változás-vizsgálat. Itt lehet tájékozódni többek között a kisebbségi nyelvjárásokban végbemenő mindennapos idegen nyelvi hatásról, a nyelvjárások változásának pragmatikai jeleiről (térvesztés, a nyelvjárás kompetencia gyengülése, a nyelvjárás terjedése) és nyelvi-nyelvrendszertani vetületéről is (módosulatlan és módosult jelenségek, köznyelvi esedés, archaizálódás, neologizálódás, ütem, határfok stb.).

E fejezet tárgyából következően részletesen szól a regionális nyelvhasználatot befolyásoló szociológiai változók (életkor, nem, iskolázottság, foglalkozás, felekezeti hovatartozás, beszédhelyzet) szerepéről. Igaz, a fejezet már az elején hangsúlyozza, hogy a szóban forgó változók bonyolult összefüggés-hálózatban fejtik ki hatásukat. Mégis itt zökkent meg gondolatmenetem először, amikor a nyelvhasználat és a nemek, illetve a nyelvhasználat és a foglalkozás összefüggését taglaló alegységek közé „belépett” „A regionális nyelvhasználat és a településtípusok” című egység. Ezt azonban én magam — záró, összefoglaló jellege miatt — inkább a fentebb említett sor végére tettem volna, hiszen ebben — néhány ritkábban emlegetett tényezőt (iskolák, kulturális intézmények, civil szervezetek, infrastrukturális szint) túl — benne van szinte az összes többi jól ismert szociológiai elem. E témakörben egyébként a kevés vagy hiányzó magyarországi kutatás miatt többször hivatkozik a MDial. külföldi, elsősorban német felmérésekre.

Ha azt mondom, hogy a kiadvány V. fejezete (262—316: JUHÁSZ DEZSŐ; 316—24: BALOGH LAJOS; 325—50: FODOR KATALIN; 351—408: HEGEDŰS ATTILA) tartalmazza a leghagyományosabb nyelvjárás ismereteket, igazam is van, meg nincs is. Annyiban talán igen, hogy az alcímek sugallta tartalmak (területi egységek, nyelvjárászigetek, hang-, alak- és mondattani jelenségek, nyelvjárás szókészlet) közismertebbek. Egyáltalán nincs igazam azonban, ha a fejezetbeli rendszerezés lényege, tényei és eredményei mögé nézek.

Új némely szakszó és tartalma: nyelvjárás régió, nyelvjárás csoport. Emelkedett kettővel a régiók száma (8 helyett 10), s többé-kevésbé megváltozott elnevezésük is; pl.: közép-dunántúli—kisalföldi, dél-dunántúli, dél-alföldi, moldvai stb. (264). Alaposabb a régiók belső tagolódása, finomabb mind a nagyobb, mind a kisebb nyelvjárás egységek nyelvi jellemzése. A legfontosabb újdonság azonban mégis az, hogy — összhangban a klasszikus magyar dialektológia hagyományaival, HORGERRE, IMRE SAMURA hivatkozva — tág teret enged a nagyobb nyelvjárásrészletek közötti átmeneti sávoknak. A nagyon szemléletes 5. sz. mellékletnek talán itt jobb helye lett volna, mint a Függelékben. Csak dicsérni lehet az egyes nyelvjárás régiókat szemléltető, friss és egységes lejegyzésű szövegeket: két kivétellel mind a 90-es évek második feléből valók. Világos, logikus okfejtésben ke-

rülnek sorra a nyelvjárászigetekről írottak is, keletkezéstörténetükkel és jellemzésükkel együtt.

Nem marad el finom árnyaltságban az előzőektől a nyelvjárások hang-, alak- és mondattani jelenségeinek a leírása sem. A hangtan áttekinti a nyelvjárasi fonémaállandóságot, a hangrendszer-típusokat, majd részletesen beszél a nyelvjárasi fonémagyakoriságról és a hangváltozatokról (ezeket korábban hangszínbeli eltéréseknek, hangszínrealizációknak neveztük), de érint néhány szupraszegmentális sajátosságot is. — Alapos, minden várakozást kielégítően pontos kép rajzolódik ki az alaktani áttekintésből. Egyfelől nagyon következetes a morfématípusoknak a köznyelviakkal való összehasonlítása állandósági szinten, előfordulási gyakoriságban, megjelenési formában és funkcióban, szerepkörben, másfelől említésre méltó több alapos megfigyelése (pl. egyes emotív funkciójú képzőknek az archaikusabb peremnyelvjárásokban jelentkező nagyobb gyakorisága, az *-ít* képzős igék *s*-ező felszólító módja: *merisse, tanissa* stb.). — Az, hogy a mondattani rész majdnem terjedelmesebb, mint az alaktani, önmagáért beszél. Jelzi a szerzők megkülönböztetett figyelmét. Noha hangsúlyozza, hogy a nyelvjárasi mondattani jelenségek részint szoros kapcsolatban vannak a beszélt köznyelv jelenségeivel, részint sokkalta többször jellemzők inkább a népnyelvre általában, semmint egy-egy helyi nyelvjárásra, mégis szép számmal mutat be jellegzetes, jól megragadható, speciális mondattani nyelvjárasiasságokat. Ebben nem a leíró mondattanok szokásos felépítését követi. Szemléltető példáit az aspektualitás, a modalitás, a kongruencia–inkongruenciai, a redundancia, a hiány, a szórend stb. köréből veszi, ahol a legnyilvánvalóbbak a nyelvjárasi-köznyelvi különbségek.

Meggyőző, sok részletet tisztázó szép fejezet „A nyelvjárasi szókészlet és vizsgálata” is. Jó a lexikológia–lexikográfia sorrend. Következésképpen érvényesül a köznyelvhöz való viszonyítás kívánalma (még a frazeológiában is). Külön érdeklődést kelthet a tájszók kétkritériumos (alak és jelentés, illetve köznyelvi alapú érthetőség szerinti) osztályozása és eredménye (377–80), s a nyelvjárasi szótárak tipizálása és listája (398–400). Következésképpen logikával épülnek egymásra olyan fontos kérdések, mint a nyelvjárasi szókészlet, táji szókészlet, tájszó; a fogalmi kódolás, a lexémák nyelvjárasi tagoltsága; a tájszóismeret és -használat, a tájszókészlet változása, a tájszók eredet szerinti rétegződése. A motivált és motiválatlan lexémák kapcsán szóba kerülnek a grammatikai és lexikológiai (jellegű, természetű) nyelvjárások is (387–9). Mindez együtt kétségtelenül kiváló összegzés.

5. Méltánytalannak érezném, ha ennyi jó szó után most apróbb hiányosságok (elütések, elváltási hibák, betűtípuscserék) lajstromozásába fognék a végső summázat előtt. Ehelyett két-három kisebb konkrét észrevételt és egy általánosabb megjegyzést fűzök az elmondottakhoz.

Kár, megtévesztő lehet, hogy elcsúszott helyéről a magyar magánhangzó-állomány négy tagja (*ü, ú, i, í*) a 327. lap 29. mellékletében. Valóban előfordul néhány ismétlődés (pl. egy-egy fogalom többször is meghatározódik), bár egyáltalán nem zavaróan. Lehet, hogy épp újszerűségük miatt, de számomra egy kicsit még megemészthetetlenek egymás közvetlen közelében a felhasználási terület és a használói kör (42), a kommunikációs hatókör (43), a „kis vagy kisebb megértési hatókör” (45) és bizonyos fokig a szerepkör (47) fogalmak. Felvethető, hogy a MDial. tankönyvnek talán valamelyest terjedelmes, hosszú. Ennek ellenére hiányolom belőle annak a történeti fejlődésnek legalább a vázlatos rajzát, amelynek eredményeként a magyar dialektológia odáig jutott, ahol a kötetben előttünk áll. Úgy tűnik, jóval több teret szentel a nemzetközi áramlatoknak, mint a magyar nyelvjárás kutatás gazdag hagyományainak, múltjának.

A MDial. a mai magyar nyelvjárástudománynak modern szemléletű, gazdag tematikájú, szintetizáló jellegű és mozgósító erejű, egyszóval: korszerű kézi- és tankönyve lett. Olyan keretbe helyezi el a magyar dialektológiát, amelyet egyfelől az általános nyelvészet határai, másfelől az újabb nyelv- és/vagy határtudományok sarokkövei jelölnek ki. Célja tudományos és gyakorlati (pedagógiai) is. E kettős célt úgy ötvözi, hogy jótányt se kelljen engednie egyikből sem a másik javára. Megbízható, tanítható és tanulható, ha a különböző programokhoz és a tanári, hallgatói érdeklődéshez igazodva válogatunk benne. Lehet, hogy a kötet terjedelme első pillantásra elriasztja a hallgatót, de ha beleolvas, vonzó szakmaisága s egyúttal igényesen olvasmányos nyelvezete magával is ragadja őt. Jól rendszerez, átláthatóan tagol, tiszta fogalmakkal dolgozik, kellően nyomatékosít és magas szinten összegez. Minden alfejezet végén kiemeli az alapfogalmakat, a kulcsszavakat, sőt feladatokat és továbbvezető irodalmat ad. Szép számmal nyújt egyéb szövegekőzi és függelékbeli segédleteket is: táblázatokot, térképeket, grafikonokat, ábrákat, diagramokat. Büszkéek lehetnek rá a dialektológusok. Úgy érzem, az ismerttetett kiadvány hosszú időre meg fogja határozni a magyar dialektológia egyetemi, főiskolai oktatását nemcsak idehaza, hanem a határainkon túl is, s kötve hiszem, hogy van olyan nyelvjárási, regionális nyelvhasználati kérdés, amelynek vizsgálatában egy jó ideig meg lehet kerülni útmutatásait.

BOKOR JÓZSEF

Hungarian Dialectology

It was in 2001 that *Magyar dialektológia* [Hungarian Dialectology], edited and written (with four co-authors) by Jenő Kiss, was published with two major aims in mind. First, to replace an earlier university textbook that had seen many editions but had become obsolete by then. Second, to meet a long felt need and serve as a handbook of Hungarian dialect research. Some of its major chapters are the following: Languages, variants, dialects; Dialectology; Regionalisms and their investigation; Hungarian dialects in the second half of the twentieth century. This paper reviews the chapters listed, and discusses the methods employed and principles laid out in them, with special reference to antecedents and current trends on the Hungarian and international scene.

JÓZSEF BOKOR